

Veileder til et likestilt Hedemark

- Kjønn og likestillingsperspektiv i
Elverums kommuneplan

Karin Hovde

2008

kun

senter for kunnskap
og likestilling

Veileder til et likestilt Hedemark

- Kjønn og likestillingsperspektiv i Elverums kommuneplan

Som ledd i arbeidet med veileder for et likestilt Hedemark, gis det her kommentarer til Elverums forslag til planprogram for kommuneplanens samfunnsdel. Plan for Elverum kommune settes her i sammenheng med mål i Fylkesplan, Regionalt utviklingsprogram og i prosjektet veileder for et likestilt Hedemark.

1 Bakgrunn

1.1 Målsettinger i Fylkesplan og Regionalt utviklingsprogram

Både i Fylkesplan og i regionalt utviklingsprogram er det framhevet at bruk av et kjønns- og likestillingsperspektiv både skal være med å fremme innbyggernes livskvalitet og deltakelse;

Kjønn- og likestillingsperspektivet skal styrke og tilføre nye perspektiver til utvikling av Hedemark, og slik bidra til å øke innbyggernes livskvalitet.

Kvinnens deltakelse i arbeids-, organisasjons- og samfunnsliv skal styrkes. Målet er lokalsamfunn som fremmer trygghet, trivsel og toleranse og stimulerer til deltakelse for alle. Dette innebærer at innbyggerne i Hedemark må delta i arbeids-, organisasjons- og samfunnsliv på bred basis.

Bruk av et kjønns- og likestillingsperspektiv i planer og utviklingsarbeid skal fremme likestilling, mangfold og menneskerettigheter uavhengig av kjønn, etnisk/kulturell bakgrunn, funksjonshemming m.v. Denne brede tilnærmingen til likestilling ligger til grunn.

1.2 Målsettinger i prosjektet

En veileder til et likestilt Hedemark forutsettes å ivareta kravene som stilles til likestillingsloven med hensyn til aktørens rolle som myndighetsutøver. Veilederen skal være et dokument, et verktøy, som viser hvordan en kan gå fram for å integrere et likestillings- og kjønnsperspektiv i politikkområdene. Den skal gi grunnleggende fakta og kunnskap om hvordan vi kan tenke og arbeide for å oppnå likestilling. Videre skal den gi konkrete eksempler på hvordan det kan arbeides. Dette skal være en veileder til at den enkelte aktør selv kan se hvordan det er mulig å tenke og nærme seg problemstillingene. Veilederen skal fungere som et verktøy til lettere å bryte med tillært tenkemåte for å kunne se andre løsninger.

2 Elverum kommune

Elverum kommune deltar i prosjektet for å komme fram til en hensiktsmessig praksis som sikrer et gjennomgående kjønns- og likestillingsperspektiv i kommuneplanen. Dette vil gjelde:

- Planprogram
- Planprosess
- Plandokumentet med tiltak
- Oppfølging av plan

Kommunen er i gang med planprosessen og har laget et planprogram for kommuneplanens samfunnsdel. Det hadde vært ønskelig at kjønns- og likestillingsperspektivet var integrert her. I et planprogram kan likestilling være et eget temaområde, tas inn som en målsetting under ulike tema og/eller integreres som forslag til underliggende tema som skal belyses nærmere. Den offisielle anbefalingen er å integrere et kjønns og likestillingsperspektiv på alle politikkområdene.

Temaene i planprogrammet er satt gjennom vedtak i kommunestyret, men målsettingene er foreløpige og temaer til drøfting er lagt fram som forslag. Her vil hvert enkelt tema bli kommentert ut fra et kjønns- og likestillingsperspektiv, og etterfulgt av forslag til tema for drøfting. Dette vil legge grunnlag for å formulere en målsetting under hvert tema.

Ut fra dette vil tilbakemeldingen til Elverum kommune dreie seg om:

- På hvilke temaområder er det aktuelt å integrere et kjønns- og likestillingsperspektiv?
- Hvilke underliggende temaer bør belyses nærmere?
- Hvordan sikre medvirkning og deltakelse av ulike grupper i planprosessen

2.1 Mål for likestilling

Arbeidet med likestilling må ta utgangspunkt i de vedtatte politiske mål på området:

- Kvinner og menn skal ha like muligheter, rettigheter og plikter innenfor alle samfunnsområder
- Jevn fordeling av makt og innflytelse mellom kvinner og menn
- Økonomisk uavhengighet for begge kjønn
- Like vilkår og forutsetninger for kvinner og menn på arbeidsmarkedet
- Delt ansvar for arbeid med hjem og barn
- Lik tilgang for jenter og gutter, kvinner og menn, til utdanning og utvikling av talenter og ambisjoner
- Frihet fra seksualisert vold

Kjønnsperspektivet er et analytisk verktøy for å vurdere om forskjeller mellom ulike grupper kan forsvares ut fra disse målene om likestilling. Har for eksempel jenter og gutter lik tilgang til kulturaktiviteter hvor de kan utvikle sine talenter? Har kvinner og menn lik innflytelse på beslutninger som blir tatt på områder som berører dem? En forutsetning er da at kommunen definerer hvilke målsettinger en har for likestilling på de ulike områdene.

I arbeidsgiverpolitikken vil mål om like vilkår og forutsetninger, økonomisk uavhengighet og tilrettelegging for arbeid med hjem og barn.

I politikken vil representasjon av ulike grupper for å fordele makt og innflytelse være en viktig målsetting.

I tjenestene handler det om å gi like muligheter, rettigheter, plikter og tilrettelegging for utvikling av talenter og ambisjoner..

Som en samfunnsaktør skal kommunen bidra til likestilling på alle områder.

2.2 Elverum kommunes likestillingsvisjon

Elverums verdigrunnlag om at en vil møte alle med åpenhet, ærlighet og respekt vil være retningsgivende på alle områder i kommunen. Dette verdigrunnlaget kan ses på som en likestillingsvisjon og viser at Elverum kommune bygger på et ønske om likestilling. ”Alle” vil inkludere menn, kvinner, gutter og jenter uavhengig av alder, etnisitet, funksjonsevne, seksuell legning. Dette kan med fordel tydeliggjøres i planen.

3 Kommuneplan for Elverum i et kjønns- og likestillingsperspektiv

Med bakgrunn i prioriteringer etter analyse av sterke og svake sider, muligheter og trusler, og andre diskusjoner og drøftinger med politikere og kommunens ledergruppe er det fastlagt at kommuneplanen skal omfatte følgende tema:

- Befolkning
- Elverums rolle i innlandet
- Byutvikling, utbyggingsmønster og transport/samferdsel
- Næringsutvikling
- Oppvekstmiljø og kultur
- Folkehelse
- Miljø
- Kommunal økonomi og demografi
- Planstrategi

Ved å vurdere alle disse tjeneste- og ansvarsområder i et kjønns- perspektiv kan kommunen

- finne ut om det man gjør, eller har planer om å gjøre, får ulike virkninger for kvinner og menn.
- sørge for at det man gjør, eller har planer om å gjøre, ikke øker uønskede forskjeller mellom kvinner og menn
- iverksette tiltak som minsker uønskede forskjeller mellom kvinner og menn

3.1 Befolkning

- **Situasjon**

Elverum kommune har som mål å øke innbyggerantallet med 1,5% pr år. En har opplevd positiv utvikling de siste årene, men vet lite om hvorfor denne veksten kommer, hvem som representerer veksten, og hvordan demografien blir på sikt. Dette er viktig for å målrette arbeidet for videre vekst og for å tilrettelegge kommunale tjenestene etter behov. For eksempel tilsier Elverum kommunes høye andel eldre at de vil få mange enslige kvinner. Disse er ofte minstepensjonister og vil ha en svak økonomi når det for eksempel gjelder å betale for kommunale tjenester de har behov for.

Kommunen påpeker selv at en bør ha mer kunnskap om befolkningsutviklingen. At den statistikken som utarbeides blir oppdelt på kjønn og alder er en forutsetning for å kunne integrere et kjønns- og likestillingsperspektiv i det videre arbeidet.

Kommunens brukerundersøkelser er fordelt på kjønn og viser noen variasjoner i forhold til tilfredshet. Dette tallmaterialet kan være nyttig å bruke i det videre arbeidet i å utvikle kommunens tjenester og bygge image. SSBs likestillingsbarometer, redegjørelsen kommunen gjør i forbindelse med rapportering i likestillingsloven og for eksempel NAVs oversikt over fedres uttak av foreldrepermisjon er tallmateriale som indikerer hvilke utfordringer kommunen har når det gjelder likestilling i Elverum.

Følgende indikatorer anbefales lagt til grunn for årlig avrapportering av kommuneplanens resultatoppnåelse innenfor temaet "Næringsutvikling" her viser vi hvordan kjønnsperspektivet kan integreres for å gi et mer detaljert bilde:

Indikator	Kjønns og likestillingsperspektiv
Folketallsutvikling	Menn, kvinner i ulike aldersgrupper
Andel arbeidsledige	Menn, kvinner, ikke vestlige innvandrere, innvandrere, personer med nedsatt funksjonsevne
Nyetableringer	Mannlige og kvinnelige etablerere i ulike næringer
NHOs attraktivitetsbarometer	
Skatteinngang	
Brutto inntekt pr. innbygger	Menn og kvinner i ulike aldersgrupper
Befolkningsandel med høyere utdanning	Menn, kvinner
Omdømmemålinger	Kan suppleres med ulike befolkningsgruppers tilbakemeldinger om trivsel og opplevelse av muligheter

- **Tema for drøfting**

Hva er viktig å få vite om befolkningsutviklingen i Elverum? Hvilke indikatorer vil det være aktuelt å etablere for å følge utviklingen.

3.2 Elverums rolle i innlandet

- **Kommentar**

Kommunen har forventninger til Terningen Arena, et flerbruksbygg for idrett, utdanning og næringsliv når det gjelder innvirkning på omdømme, verdiskaping og innovasjon. En bevisst holdning til å tilrettelegge denne arenaen for mangfold i oppbyggingsfasen, vil øke muligheten for å lykkes med dette.

Det skal gjennomføres et "Omdømmeprojekt" med det formål at Elverum kommune aktivt skal bidra til et positivt stedsomdømme gjennom å bygge en bevisst valgt posisjon.

Omdømmebygging handler om å definere og ta en strategisk posisjon i markedet. Valg av ønsket posisjon vil sette føringer for handlingsplaner innenfor kommunikasjon, organisasjonsutvikling, og ikke minst for utvikling og leveranse av produkter og tjenester. Dette kan virke inkluderende og ekskluderende etter hvilken posisjon en velger. "Eventyrbygda" eller "bygda for ekstreme opplevelser" vil for eksempel tiltrekke seg ulike mennesker. Dette er det viktig å tenke på i prosessen.

- **Tema for drøfting**

Hvordan kan Terningen Arena tilrettelegges for mangfold?

Hvilke forutsetninger skal et omdømmeprojektet bygges på slik at det treffer de gruppene kommunen ønsker?

3.3 Byutvikling, utbyggingsmønster og transport/samferdsel

- **Kommentar**

Tilrettelegging av byens fysiske rom er viktig for å kunne møte alle med åpenhet, ærlighet og respekt. At alle skal kunne føle seg trygge er også et viktig mål. Erfaringer viser at å ta med ulike grupper i planleggingen gjør at kommunen kan unngå ekstra utgifter til å tilrettelegge og bygge om i etterkant. Universell utforming handler om god tilgjengelighet både for barnevogner og rullestolbrukere, for personer med kognitive vanskeligheter og de som ikke forstår språket så godt.

Eksempel på tiltak i denne sammenhengen er:

- Kollektivtilbud med god tilgjengelighet på busser,
- Buss-stopp med gode tilgangs- og ankomstmuligheter, god lyssetting,
- Strategisk stoppested i forhold til barnehage, butikk,
- Busstider tilpasset arbeidstid og åpningstider i butikker

- **Tema for drøfting**

Hvordan skal en ivareta ulike befolkningsgruppers ønsker og behov i byutviklingsprosessen?

3.4 Næringsutvikling

- **Situasjon**

Kommunen vurderer arbeidsmarkedet som variert. Sysselsettingsveksten de siste årene har vært størst (nominelt) innen helse- og sosialtjenester, offentlig administrasjon, forsvar, bygg/anlegg, varehandel/hotell og restaurant samt kulturell og personlig tjenesteyting. Innslaget av offentlig tjenesteyting er fremtredende.

Norge har et svært kjønnsdelt arbeidsmarked. 70% jobber i næringer som domineres av enten kvinner eller menn. Satsing på en spesiell næring innebærer derfor ofte flere arbeidsplasser for ett av kjønnene. For eksempel vil Elverums satsing på handel øke tilgangen på tradisjonelle kvinnearbeidsplasser med forholdsvis lave krav til utdanning. Satsing på kultur og kreative yrker vil øke tilgangen på både kvinnelige og mannlige arbeidsplasser med høyere krav til utdanning. Dette er det viktig å være bevisst på i forhold til innsatsområder. Tallene for kommunen viser en lavere andel innbyggere med høyere utdanning enn gjennomsnittlig for landet, særlig er andelen kvinner med høyere utdanning lav.

- **Tema for drøfting**

Hvordan kan Elverum kommune være med å utvikle flere arbeidsplasser for kvinner og menn med høyere utdanning?

Hva kan Elverum kommune bidra med for å nå nasjonale mål om å øke andelen kvinnelige etablerere.

3.5 Oppvekstmiljø og kultur

- **Situasjon**

I kommunens egen analyse vurderes bo- og oppvekstforholdene som svært gunstige.

Kommunens tjenestetilbud for barn, unge og eldre oppfattes som godt og det påpekes at dette er viktig for den samlede livskvalitet også for innbyggere i yrkesaktiv alder.

Kommunen vil tydeliggjøre og konkretisere hvilke kulturtiltak som skal gis politisk prioritet. Det er viktig å ta hensyn til at også kultur er sterkt kjønnsdelt. Jentene på den kommunale musikkskolen går på dans, gutta spiller i band. Guttene dominerer også i idrettshallen etter 13års alderen og fortsetter med det. Kultur og oppvekststrategier for gutter og jenter kan da i realiteten bli en satsing på det ene kjønnnet hvis en ikke er seg dette bevisst. For ikke å forsterke kjønnsrollemønsteret kan en også sette inn tiltak for å få guttene på jentearenaene og omvendt.

Andelen elever i videregående skole som ikke fullfører studieløpet er høyere i Elverum enn for landsgjennomsnittet. Tall for landet viser at de som faller fra ofte er gutter generelt, og med innvandrerbakgrunn spesielt.

- **Tema for drøfting**

Det er foreslått å drøfte frafallsprosenten i videregående skole for elever fra Elverum. Å se på dette i et kjønnsperspektiv er nødvendig. Hvorfor er det så mange gutter som faller fra? Hvem mangler et kulturtilbud i kommunen?

3.6 Folkehelse, kommunal økonomi og demografi

- **Situasjon**

I sitt folkehelsearbeid tar Elverum kommune utgangspunkt i de statlige målsettinger om:

- Flere leveår og god helse i hele befolkningen
- Å redusere helseforskjeller mellom sosiale lag, etniske grupper og kjønn.

Elverum har en større andel eldre i befolkningen enn gjennomsnittlig for landet. Dette vil være en stor utfordring framover.

Kvinner opplever sin helse dårligere og går oftere til lege enn menn. Dette gjør sannsynligvis at de lever lengre. Å få flere menn til å oppsøke lege vil dermed være et forebyggende tiltak som reduserer utgifter til tung omsorg p.g.a sykdom og færre enslige kvinner.

- **Tema for drøfting.**

Hvordan kan en legge opp aktivt helsearbeid som ivaretar spesielle utfordringer hos menn og kvinner som ulike grupper?

3.7 Miljø

Miljøspørsmålet berører menneskers liv, men det anses å bli de samme for kvinner og menn.

4 Planstrategi: Medvirkning og deltakelse i prosessen

4.1 Representasjon

I utforming av planprogram og planprosessen må medvirkning og deltakelse ha fokus. Det er et sentralt demokratisk prinsipp at de som berøres av et vedtak skal bli hørt i beslutningsprosessen. En kommuneplan vil berøre hele befolkningen i kommunen og planprosessen bør derfor sikre så bred deltakelse som mulig. I et likestillingsperspektiv er målsettingen at både kvinner, menn, unge, eldre, funksjonshemmede, etniske minoriteter og personer med ulik seksuell legning skal delta på like vilkår.

Oppstart av kommuneplanarbeidet ble annonsert i forbindelse med formannskapetets vedtak om offentlig utleggelse av planprogrammet. Dette har gitt regionale myndigheter, nabokommuner, innbyggere, næringsliv og aktuelle statlige etater/institusjoner og andre berørte anledning til å komme med innspill. Kommunen mener selv at en har sikret bredt engasjement gjennom denne prosessen.

4.2 Utfordring

Det vil være viktig å sikre den brede deltakelsen også når de ulike temaene skal diskuteres og når målene fastsettes. Det vil være spesielt viktig å integrere funksjonshemmede menn og kvinner og barn i arbeidet med byutvikling, utbyggingsmønster og transport/samferdsel. En tilrettelegging for ulike typer funksjonshemminger vil gjøre byen mer tilgjengelig for alle grupper.

Elverum kommune skal ta initiativ til etablering av et årlig fast møte –en dialogkonferanse – mellom kommunestyret og næringsliv og et fast samarbeidsorgan mellom kommunens politiske og administrative ledelse og representanter for næringslivet, næringsorganisasjoner og relevante statlige etaters lokale representanter i regionen. Her vil det være viktig å få med de små bedriftene og bedrifter i næringer hvor kvinner er representert.

5 Hvordan sikre kjønns- og likestillingsperspektivet i kommunens videre arbeid?

For å sikre et kjønns- og likestillingsperspektiv i kommunens videre arbeid har vi vist at det er viktig å innhente kjønnsdelt statistikk og få kunnskap om situasjonen på områder som er viktig for kommunens videre arbeid. Dette er nødvendig for å oppdage forskjeller og eventuelt gjøre noe med dem.

Likestillingsloven krever at kommunen rapporterer om likestillingssituasjonen i organisasjonen, om gjennomførte og planlagte tiltak. Et minimumskrav er å rapportere på kjønnsdelt oversikt over:

- Ansatte fordelt på sektor og nivå
- Lønn på sektor og nivå
- Arbeidstid
- Fravær
- Personalpolitiske satsninger

Dette kan utvides til å fastsette konkrete indikatorer på andre politikkområder. Det kan være nyttig å innhente ekstern kompetanse for å utvikle rutiner for å få dette på plass. Regionalt senter for likestilling og mangfold kan brukes som bidragsyter og rådgiver i denne sammenhengen.

6 Vedlegg

Likestillingsindeks for Elverum 2006 (tall for landet i parentes)

Indikator	Verdi /gj.snitt for landet
Barnehagedekning 1-5 år (2006)	76,9 (90,5)
Andel kvinnelige kommunestyrerepresentanter (2007)	37,1 (44,2)
Antall kvinner per 100 menn 20 – 29 år	98 (99)
Andel kvinner/menn 16 år+ med høyere utdanning	25,8/ (35,1) 21,2(28,7)
Andel kvinner/menn 20-66 år i arbeidsstyrken	74,9/ (79,5) 82,6 (85,5)
Kvinner/menns gjennomsnittsinntekt	216 700/(253 000) 314 000/(347 000)

KUN senter for kunnskap og likestilling
N – 8286 Nordfold
Tel +47 75 77 90 50 fax +47 75 77 90 70
post@kun.nl.no
www.kun.nl.no
org.nr. 969983451 MVA